

ΝΙΚΟΥ Δ. ΚΟΚΚΩΝΗ

«Ελλάδα μου, Πατρίδα μου»,

Μυθιστόρημα

(μετ. Φώτη Φουρνόδαυλου), σελ. **511**

Το μυθιστόρημα του καθηγητή κ. Νίκου Δ. Κοκκώνη «Ελλάδα μου, Πατρίδα μου», σε πιστή και επιτυχή μετάφραση του Φώτη Φουρνόδαυλου, καταγράφει την περιπέτεια ενός μικρού χωριατόπαιδου από την Αρκαδία, που με πίστη και αυτοπεποίθηση αποφασίζει να ξεπεράσει όλα τα εμπόδια της μοίρας και όλες τις δυσκολίες της ζωής, πρώτα- πρώτα για να επιβιώσει, και εν συνεχεία για να αλλάξει προς το καλύτερο τους όρους της ζωής αυτού του ιδίου και των οικείων του.

Ο μικρός ήρωας του μυθιστορήματος Άγγελος Βλάχος συνειδητοποίησε από πολύ νωρίς ότι ο μόνος δρόμος διαφυγής του από τη στερεμένη χαμοζωή του χωριού βρισκόταν μόνο στα Γράμματα. Η κοινωνική καταξίωση και ανέλιξη του, δεν μπορούσε να επιτευχθεί, παρά μόνο με τις

σπουδές και τη μόρφωση. Ακόμα και η απλή αποδοχή από τους καθηγητές του και από τους καλοζωισμένους μα κακομαθημένους συμμαθητές του και η εξισορρόπηση της κατώτερης κοινωνικής θέσης του, δεν μπορούσε να έρθει παρά μόνο με διαρκή προσπάθεια και μελέτη, με την κατάκτηση διακρίσεων και αριστείων, με επίδειξη γνωρισμάτων του χαρακτήρα του, που θα ενέπνεαν αγάπη και σεβασμό.

Το μυθιστόρημα αυτό λοιπόν είναι μια εξιστόρηση της σταδιακής δραπέτευσης του μικρού ήρωα Αγγέλου Βλάχου, από τη φυλακή της φτώχειας και της δυστυχίας, προς την ελευθερία και την αναζήτηση νέων και πλατύτερων οριζόντων. Το μυθιστόρημα αυτό είναι το έπος ενός αγωνιζόμενου ανθρώπου, που τάζει ως στόχο του την απαλλαγή από τα κοινωνικά δεσμά της φτώχειας, της ανέχειας, της μιζέριας και της δυστυχίας και την μετάβαση του σε έναν κόσμο πιο ελεύθερο, πιο ωραίο, πιο δίκαιο και πιο ευτυχισμένο. Είναι μια σύγχρονη «Οδύσσεια», όπου όμως ρόλο εμποδίων

δεν παίζουν οι Λαιστρυγόνες και οι Κύκλωπες, αλλά οι ποικίλες αντιξοότητες της μεταπολεμικής ελληνικής κοινωνίας και του μεταπολεμικού κράτους, ενός κράτους υπανάπτυξης, αυθαιρεσίας και διχαστικού κλίματος. Είναι όμως μια Οδύσσεια χωρίς νόστο επιστροφής. Είναι μια Οδύσσεια φυγής, από το σκληρό, καθυστερημένο και ανεπιθύμητο κόσμο της Ιθάκης, σε μια άγνωστη, φανταστική και μακρινή χώρα, γεμάτη μυστήριο, προσδοκίες και υποσχέσεις, προς μια πραγματική και φαντασιακή Ουτοπία.

Ο χρόνος και ο χώρος του μυθιστορήματος είναι όχι μόνο ορισμένος, αλλά και προσδιορισμένος πολιτικά και κοινωνικά. Είναι η περίοδος μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η περίοδος του μετεμφυλιακού κλίματος στο εσωτερικό και του ψυχρού πολέμου στο εξωτερικό. Είναι η εποχή του αυταρχικού κράτους και της άγριας εξάρτησης από ξένους προστάτες. Τόπος εξέλιξης του μυθιστορήματος είναι η Αρκαδία.

Μ1α

Αρκαδία όμως που δεν έχει τίποτε κοινό, πέραν του ονόματος, με την ειδυλλιακή μυθική Αρκαδία ή την ποιητική Αρκαδία του Βιργιλίου και της Αναγέννησης, όπου οι βοσκοί αμέριμνοι βοσκούν τα πρόβατα τους μέσα σε συνθήκες αιώνιας ειρήνης, γαλήνης και επίγειας ευτυχίας. Η Αρκαδία του μυθιστορήματος είναι ένας τόπος άγονος, σκληρός, γεμάτος πέτρες κι αγκάθια, που απαιτεί να χύνονται γι αυτήν ποτάμια αίματος και ιδρώτα, για να δώσει πίσω λίγη, ελάχιστη ανταμοιβή και ανταπόδοση. Οι σκληρές εξωτερικές συνθήκες είναι αυτές που έχουν κάνει τους ανθρώπους αυστηρούς και λιγόλογους, μαζεμένους και καχύποπτους, επιφυλακτικούς και ολιγαρκείς. Κάποιος βαθμός ασφάλειας και θαλπωρής παρέχεται μόνο στο στοργικό κέλυφος της πυρηνικής οικογένειας, γιατί η κρατική μέριμνα είναι ανύπαρκτη και ο κοινωνικός περίγυρος αδιάφορος έως απαθής. Εξάλλου, αυτοί που έχουν υποχρέωση να βρίσκονται κοντά στους κατατρεγμένους της μοίρας και τους αδύναμους, είτε

κοιτάνε το δικό τους προσωπικό όφελος, είτε γίνονται διαμεσολαβητές κομματικών συμφερόντων, ιδιαίτερα κατά τις παραμονές των εκλογών, όταν εξαντλούν όλες τις δυνάμεις τους για άγρα ψήφων με ψευδείς υποσχέσεις.

Στο μυθιστόρημα «Ελλάδα μου, πατρίδα μου», συμφύρονται και συνυφαίνονται αυτοβιογραφικά και φανταστικά στοιχεία με τρόπο που φανερώνει και αφηγηματική ευχέρεια και τεχνική δεξιοτεχνία. Το μυθιστόρημα αυτό είναι γραμμένο με την παραδοσιακή, κλασική, τη δοκιμασμένη τεχνική των παλιών καλών μυθιστορημάτων. Η ανάπτυξη του μύθου του είναι γραμμική, ενώ ελάχιστες είναι οι φορές που η αφήγηση διακόπτεται από επίκαιρες εμβόλιμες αναδρομές σε γεγονότα του παρελθόντος, τα αγγλιστί λεγόμενα «φλας-μπακ». Οι περιγραφές του εξωτερικού τοπίου, αλλά και των επιμέρους σκηνικών, ακόμα και της προσωπογραφίας και ενδυματολογίας των ηρώων του βιβλίου

είναι λεπτομερείς και εξονυχιστικές, μέχρι υπερβολής. Ο λόγος είναι αφηγηματικός και περιγραφικός, αν και εμπλουτίζεται από πολλά δραματικά στοιχεία και ολοζώντανους διάλογους,

Με αυτά τα χαρακτηριστικά, το μυθιστόρημα δεν αποτελεί μόνο ένα καλό, σχεδόν έτοιμο, σενάριο για κάποιον έμπειρο σκηνοθέτη, άλλα και ένα άριστο δείγμα γνήσιας και αυθεντικής μυθιστορηματικής γραφής. Ο συγγραφέας, ούτε διαστρέφει, ούτε εξωραΐζει, απλώς περιγράφει. Δεν είναι επομένως ένας ζωγράφος, αλλά ένας φωτογράφος της πραγματικότητας.

Αυτή η εμμονή του συγγραφέα στην αποτύπωση και των μικρότερων λεπτομερειών, όλων των πραγμάτων που περιγράφει, δηλ. των τοπίων, των προσώπων, των περιστατικών και των ψυχικών καταστάσεων, προκύπτει νομίζω από μια ενδόμυχη και έντονη επιθυμία και ανάγκη του συγγραφέα, να μην παραλείψει τίποτε, να τα ειπεί όλα. Οι αναμνήσεις έχουν χαραχθεί στη μνήμη του

τόσο ισχυρά, τα γεγονότα έχουν σημαδέψει το είναι του τόσο έντονα, που αυτή η βαθιά εγγάραξη μόνο αν μετουσιωθεί σε εξαντλητική περιγραφική αφήγηση θα βρει την αισθητική της δικαίωση. Για το συγγραφέα όλα βαραίνουν το ίδιο, μικρά και μεγάλα, σπουδαία και επουσιώδη, κύρια και δευτερεύοντα. Ακόμα και αυτά που έχουν αποσυρθεί με τον καιρό μέσα στις ενδότερες κρύπτες του μύχιου ψυχικού κόσμου του, όλα ζητούν τώρα από το συγγραφέα να τα φέρει στο φως. Αυτά που κουβαλά ανεξίτηλα τόσες δεκαετίες στην ψυχή του, θέλουν τώρα να τους δώσει πνοή ζωής. Είναι προφανές ότι η ανεξίτηλη εγγάραξη των βιωμάτων στην ψυχή του συγγραφέα, μόνο με την μετατροπή της σε φωτογραφική αναπαραγωγή μπορεί να τελεσφορήσει. Μόνο με την πλήρη και ολοσχερή αποκάλυψη των αναμνήσεων και βιωμάτων του, ο συγγραφέας κατορθώνει να απαλλαγεί από το βάρος τους και να

λυτρωθεί από την πιεστική και επίμονη παρουσία τους στα ψυχικά του κατάβαθα.

Με το βιβλίο αυτό ο συγγραφέας απολυτρώνεται από το βάρος πολλών και καυτών αναμνήσεων, επώδυνων βιωμάτων, που έχουν σημαδέψει τα παιδικά χρόνια του και έχουν πληγώσει την τρυφερή ψυχή του. Βιώματα όμως που σφυρηλάτησαν το χαρακτήρα του και του έδωσαν πολύτιμα εφόδια, χρήσιμα και αναγκαία για την επαγγελματική και κοινωνική άνοδο και επιτυχία του, αλλά και για την ψυχική ευδαιμονία του και για την τελική δικαίωση του επίγειου μόχθου του: δηλ. την αξιοπρέπεια, την αγωνιστική διάθεση, το ελεύθερο πνεύμα, την αποφασιστικότητα, την τιμιότητα, την πνευματική καλλιέργεια, την πίστη σε ιδεώδη, την απόφαση και τη στράτευση στην υπηρεσία υψηλών οραμάτων.

Με το βιβλίο αυτό ο συγγραφέας Νίκος Δ. Κοκκώνης ζωντανεύει με τέχνη μια ολόκληρη χρονική περίοδο και μια ολόκληρη κοινωνία. Με τις μικρότητες, τις

αδυναμίες της, αλλά και με τις άφθαρτες και
όρθιες ψυχές της. Με τους δουλόφρονες,
τους δουλοπρεπείς, τους απλώς
υπηρεσιακούς γραφειοκράτες, τους
απατεωνίσκους και τους καταφερτζήδες,
τους διαπλεκό μένους και τους βολεμένους,
αλλά και με τους ανυπόταχτους και τους
ελευθέρους, τους αξιοπρεπείς και τους
τίμιους βιοπαλαιστές, τους φιλόανθρωπους,
και τους συμπονετικούς. Έτσι το
μυθιστόρημα αυτό, όπως εξάλλου και η ίδια
η ζωή, δεν είναι παρά ένα μωσαϊκό τύπων *
και χαρακτήρων, όλων των παραπάνω, και
πολλών άλλων κατηγοριών. Οι φτωχοί μα
υπερήφανοι βιοπαλαιστές γονείς του ήρωα,
που θυσιάζουν τη ζωή τους για την ευτυχία
των παιδιών τους, ο δάσκαλος του
δημοτικού Νίκος Θεοχάρης, που δεν είναι
μονο άριστος εκπαιδευτικός, άλλα και
διδάσκαλος ήθους και αρετής, ο καθηγητής
των Αγγλικών Ζήσης Παλαμήδης, ο τόσο
ταλαιπωρημένος και συκοφαντημένος λόγω
των ιδεών του, και μερικοί άλλοι απλοί
άνθρωποι του λαού,

όπως ο γείτονας τους μπάρμπα- Φώτης, η θεία Καλλιόπη, ο καλόψυχος φούρναρης Σίμος Σκαφίδας, και η κατατρεγμένη μα συμπονετική μικρομάνα κυρία Μαρία Φακίρη, που του συμπεριφέρθηκε σαν άλλη μητέρα, ο επιθεωρητής Κάματος, και διάφοροι άλλοι, όλοι αυτοί γίνονται για τον μικρό ήρωα του μυθιστορήματος Άγγελο Βλάχο παραδείγματα προς μίμηση, δηλ. πρότυπα βίου.

Αντίθετα, με τα μελανότερα χρώματα σκιαγραφούνται οι μορφές άλλων προσώπων, όπως της κομπλεξικής αναπληρώτριας δασκάλας του Δημοτικού Κασσάνδρας Βερβενιώτη, των περισσότερων καθηγητών του Γυμνασίου της πόλης, όπως ο Ζούζουλας ή ο Τζιτζίκης, που υποτιμούν και ταπεινώνουν τους μαθητές, ιδίως τους εξ επαρχίας προερχομένους, του θείου του Μπιλ, που πήγε στην Αμερική αλλά δεν έγινε άνθρωπος, των αστών συμμαθητών του με την απερίγραπτη συμπεριφορά, πολλών υπηρεσιακών παραγόντων, ιδίως ανθρώπων που ασκούν κάποια εξουσία,

μεγάλη ή μικρή, του απίθανου «πράκτορα» ταξιδιών Τραμπούκου, και πολλών άλλων. Κορυφαία θέση στις αρνητικά ζωγραφισμένες μορφές του μυθιστορήματος κατέχει όλως παραδόξως ο ασυμπαθής ιερέας του χωριού παπα-Θύμιος, ένα πρότυπο κοινωνικής απάθειας και συμφεροντολογίας, που όικαιως δέχεται τα ανηλεή μαστιγώματα του συγγραφέα-αφηγητή με κάθε ευκαιρία. Ακόμα και η σκύλα του παπα-Θύμιου, ως προέκταση του ίδιου, μοιραζόταν την κακία του αφεντικού της και ήταν πάντοτε άγρια σαν λυσσασμένη, επιλέγει ο αφηγητής.

\ Μέσα από τις σελίδες του μυθιστορήματος αυτού αναδύεται ανάγλυφη η καθημερινή ζωή της μεταπολεμικής Τρίπολης, της μεταπολεμικής Ελλάδας. Η κοινωνική κατάσταση, ο τρόπος ζωής, η εκπαίδευση, ο δημόσιος βίος, το εμπόριο, οι διαπροσωπικές σχέσεις, όλα φωτίζονται σε διάφορες πλευρές τους, αφού αποτελούν

το φυσικό σκηνικό και το βασικό φόντο της μυθιστορηματικής πλοκής και δράσης. Πρόσωπα και πράγματα, καθημερινές συνήθειες, ποικίλες εκδηλώσεις του κοινωνικού και θρησκευτικού βίου της Τριπολιτσάς κυρίως, αλλά και της πρωτεύουσας, όλα βρίσκουν μια θέση σε κάποιο σημείο της αφήγησης.

Το έργο διαρθρώνεται σε δύο μέρη και 36 συνολικά κεφάλαια. Οι εξετάσεις από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο, οι εξάχρονες σπουδές στο Γυμνάσιο της Τρίπολης; υπό απερίγραπτες συνθήκες πενίας και πείνας, μέσα σε ένα φτωχό και φτηνό αχούρι της πόλης, οι ατέλειωτες προσπάθειες για βελτίωση και επιμόρφωση, οι νεανικές σκανδαλιές, οι πρώτοι ερωτικοί παλμοί και οι πρώτες απογοητεύσεις, η βαθειά και ειλικρινής αγάπη του ήρωα προς την παιδική φίλη του Αντιγόνη, οι ανεπιτυχείς προσπάθειες για αξιοπρεπή επαγγελματική απασχόληση στην Ελλάδα, οι πολυοικιαλές και πολυδάπανες ενέργειες για την εξασφάλιση της πολυπόθητης

βίζας για την Αμερική, και πολλά άλλα, αποτελούν μικρές επιμέρους κλίμακες για την ανάβαση του ενδιαφέροντος και της συγκίνησης του αναγνώστη σε όλο και μεγαλύτερα ύψη. Μερικές σελίδες μένουν ανεξίτηλα γραμμένες στη μνήμη, ενώ άλλες γεννούν γόνιμους προβληματισμούς για διάφορα ευρύτερα θέματα, κοινωνικού, ψυχολογικού και φιλοσοφικού ενδιαφέροντος.

Πολλά επιμέρους περιστατικά και γεγονότα, άλλοτε βιωματικά και ενίοτε φανταστικά, συνθέτουν το σύνολο του αξιόλογου αυτού μυθιστορήματος. Μικρές επιμέρους «ιστορίες», που κάλλιστα θα μπορούσαν να αποτελέσουν υλικό για ιδιαίτερα διηγήματα, έχουν «εγκιβωτισθει» κατάλληλα στο ολο έργο, είτε αυξάνοντας τη δραματικότητα της όρασης του, είτε χαλαρώνοντας την ένταση και σκορπώντας κάποια ιλαρότητα στα κύρια δρώμενα του έργου. Τέτοιες αυτοτελείς μικρές ιστορίες είναι η αγορά της φοράδας Ντερβίσως από τη

ζωοπανήγυρη του Γκορτσουλιού, η πτώση της στο πηγάδι και οι απεγνωσμένες προσπάθειες διάσωσης της, η μάταιη απόπειρα του πατέρα του Αγγέλου για εξόρυξη φρέατος και ανεύρεση νερού, η παρουσία του Αγγέλου σε κηδεία για την οικονομική Λίγων κολλύβων για κορεσμό της πείνας του, η «ανταρσία» του ενώπιον του παπα-Θύμιου στις παραμονές κάποιων βουλευτικών εκλογών, το μπούκοτάζ των μαθημάτων στο Γυμνάσιο, σε ένδειξη συμπαράστασης στον διωκόμενο για τα φρονήματα του καθηγητή, η αναζήτηση του χαμένου πατέρα στα άγρια βουνά ώρα του μεσονύχτου, και πολλές άλλες, είναι δοσμένες με παραστατικότητα και ζωντάνια. Πολλές είναι γραμμένες με επική και δραματική διάθεση, όπως η περιγραφή της πτώσης του αλόγου στο πηγάδι του χωραφιού και η ανεπιτυχής προσπάθεια του μικρού Αγγέλου να ζητήσει βοήθεια από τους συγχωριανούς του. Άλλες είναι γραμμένες με σπαρταριστό τρόπο, όπως η περιγραφή της

διαδικασίας διαπραγμάτευσης και αγοράς του αλόγου από τον απατεώνα γύφτο του πανηγυριού. Άλλες είναι γραμμένες με λυρισμό και συγκίνηση, όπως οι σελίδες που αναφέρονται στο θάνατο του αγαπημένου δασκάλου και μέντορα του Νίκου Θεοχάρη ή ακόμα και της τυφλής και ταπεινής γειτόνισσας του κυρίας Χάιδως.

Σημαντική είναι η αξία του εν λόγω μυθιστορήματος και από μίαν άλλη πλευρά. Πλούσια είναι τα λαογραφικά στοιχεία που αποθησαυρίζονται στις σελίδες του. Παροιμίες, προλήψεις, δεισιδαιμονίες, όνειρα, χρήση φυλαχτών και οιωνοσκοπίες, οδηγίες και πρακτικές της λαϊκής ιατρικής, όπως εκφράζονται και εφαρμόζονται από την πρακτική μαμή του χωριού, τη Θεια-Ευρύκλεια, αποτελούν χρήσιμες αποθησαυρίσεις, αλλά και ευχάριστες διανθίσεις και ευπρόσδεκτες υπενθυμίσεις σε μας τους παλιότερους. Και είναι φυσικό σε μια καθυστερημένη αγροτική κοινωνία, όπως η Αρκαδία της δεκαετίας του '50, να κυριαρχεί μια

τέτοια πολιτιστική αφέλεια, αφού τα κυριότερα αναγνώσματα κάθε χωριάτικου σπιτιού αποτελούσαν τότε ο Καζαμίας και ο Ονειροκρίτης, καμμιά φορά και οι φτηνοί και ολιγοσέλιδοι Βίοι διαφόρων Αγίων.

Συμπερασματικά θα μπορούσε να ειπεί κανείς ότι το μυθιστόρημα του Νίκου Κοκκωνη «*Ελλάδα μου, Πατρίδα μου*», δεν είναι παρά ένας ύμνος του ανθρώπινου μόχθου και του ανθρώπινου μεγαλείου. Ένα εγκώμιο στους φτωχούς και ταπεινούς ανθρώπους της πατρίδας μας, και κατ' επέκτασιν όλης της γης, που με τον τίμιο καθημερινό ιδρώτα τους γίνονται οι αφανείς ήρωες και οι αθόρυβοι σκαπανείς κάθε προόδου. Και είναι επίσης το μυθιστόρημα αυτό ένα καλογραμμένο χρονικό της περιπέτειας ενός θεληματικού νέου, που με αγώνα και αγωνία, πίστη και οραματισμούς, υπερνικά όλα τα εμπόδια που βρίσκει στο δρόμο του, μέχρι να φτάσει στην ικανοποίηση των ονείρων του και των επιθυμιών του» Πάντα όμως με τις

δικές του μόνο δυνάμεις, με τις ευχές και
συμβουλές των γονέων και διδασκάλων του,
με τα διδάγματα των σοφών προγόνων μας,
χωρίς ξένη βοήθεια και χωρίς ξένα
αναστυλώματα

Το βιβλίο δεν είναι λοιπόν μόνο πιστή
καταγραφή μιας εποχής και μιας κοινωνίας.
Είναι και ένα ευαγγέλιο αγωνιστικής διάθεσης
και ελεύθερου ήθους, ένα έμμεσο ηθικό
κήρυγμα μιας κατηγορηματικής
προστακτικής, κατά την Καντιανή έννοια,
προς κάθε άνθρωπο, και ιδίως προς τη
νεολαία: «Πίστεψε, προσπάθησε, αγωνίσου,
εργάζου».

Δρ. ΗΛΙΑΣ ΠΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ